אישים באגרות הראי"ה

הרב ד"ר מאיר לרנר

רבה של אלטונה, ולפני כן רב קהילות "חברת בני ישראל" בלונדון · תרי"ז–תר"ץ (1857–1930)

3 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

הרב ד"ר מאיר לרנר נולד בצ'נסטוחובה שבפולין באדר תרי"ז (1857) ונפטר באלטונה בי"ג בתמוז תר"ץ (1930). למד בבית המדרש לרבנים בברלין אצל רבי עזריאל הילדסהיימר וקיבל ממנו סמיכה, והיה רב בווינצנהיים שבאלזס, רב קהילות "חברת בני ישראל" בלונדון, ואחר כך רבה של אלטונה.

הרב קוק על הרב לרנר

בשנים תר"ע-תרע"ב (1910-1912) הרב קוק משיב לשאלותיו של הרב לרנר, שעמד בראש אגודת "מוריה" ורצה לעזור להתיישבות של יראי שמים בארץ ישראל. הרב קוק כותב לו שהיסוד הראשי לתיקון המצב במושבות הוא החינוך (כרך א', אגרת רעז), ממליץ לאגודה להתמקד בחיזוק הדת בישוב החדש (כרך א', אגרת רפד), ומסביר שבחמשת אלפים מרק אי אפשר להקים בית חרושת, אבל אפשר לעזור בהם להתיישבות של פועלים יראי שמים (כרך ב', אגרת תו).

האגרות

כרך א', אגרת רעז: על מצב היהדות במושבות: היסוד הראשי לתיקון הוא החינוך.

"היסוד הראשי הוא החינוך"

כרך א', אגרת רפד: תשובות לאגודת "מוריה" שרוצה לעזור להתיישבות יראי שמים.

"לעורר את כתה"ר, המתחיל במצוה רבה של אגודת "מוריה""

כרך ב', אגרת תו: בחמשת אלפים מרק אי אפשר לייסד בית חרושת לשימורים, אבל אפשר לעזור בהם להתיישבות פועלים יראי שמים.

"שבסכום חמשת אלפים מרק, שמציע כ"ג שי' במכתב, אין כלל מה לדבר ע"ד יסוד בית"

נוסח האגרות – עם ביאור

3 האגרות שבהן נזכר הרב לרנר, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' אדר ראשון תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' מאיר לרנר, אב בית דין אלטונה

בעניין מצב היהדות במושבות: בכל מושבה יש יראי שמים רבים, ויש גם צעירים בעלי דעות רעות, ואין כוח לכפות. תוכנית התיקון: א. חינוך - לקחת אותו מידי מורים כופרים, לתקן את עזובת החינוך הישן (כמו 'תחכמוני'), ולייסד בתי ספר לבנות. ב. במה ספרותית בעברית, 'עיתון הרבנות'. ועוד סעיפים, וביניהם אגודה גדולה 'לחיזוק היהדות הנאמנה בישוב החדש', שמרכזה באחת מערי הגולה ויהיה לה ביטאון משלה.

עיקרי הדברים

- מצב היהדות במושבות.
- חינוך דתי משוכלל, גם לבנות.
- עיתון הרבנות בעברית.
- אגודה לחיזוק היהדות בישוב החדש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' אד"ר[4] תרעי"ן.

ישאו הררי קודש, שלו'[5] וברכה עולמים, לכבוד הרב הגאון המפורסם אוצר תורה, חכמה ויראת שמים, מו"ה[6] מאיר שליט"א[7] ד"ר[8] לערנער, אבד"ק[9] אלטונא [הרב ד"ר מאיר לרנר, רבה של אלטונה שבגרמניה] והמדינה יצ"ו[10].

יקרת מכתב כת"ר[11] הגיעני לנכון. ולתמהוני לא קבלתי את קול-הקורא די שדר לן מר, אבל מתוכן המכתב הנני משער את ענינו, שהוא להעיר ולעורר לבבות של אלופי בני ישראל לקום כאיש אחד חברים, להתחזק במעוז דת קודש ולעמוד בפרצות, בזמן הזה שהוא עת לעשות לד'. [תהלים קיט, קכו] יואל ד' ודברי קודש היוצאים מלב טהור יכנסו אל הלב, ויעשו את פריים לברכה. והנה איני יכול לדבר בענין זה בפרטים, כי איני יודע, מחסרון קול-הקורא, לכוין איזה הם הדרכים אשר בהם יתור כתר"ה[12] לבא אל המטרה הרצויה של דרך הקודש, אשר עלינו ללכת בה.

וע"ד[13] מצב היהדות של הקולוניות. ידע כ"ג[14], שאי אפשר למוד במדה שוה, לא את כל המושבות בכלל, וגם לא את אחת מהנה בפרטיות. ת"ל[15] נמצאים רבים יראי ד' ושומרי תורה ומצות בכל הפרטים, בכל מושבה. וגם מאותם אשר נסחפו בזרם ההרס של זמננו, ישנם רבים שמ"מ[16] הנם שומרים את עצמם, מפני הכבוד והשלו'[17], שלא לפרץ גדרים בפרהסיא. ומ"מ[18] אי אפשר לבר בלא תבן, [נדרים כ, כלומר: אי אפשר שלא יהיו בציבור גם אנשים פחותים] ובפרט בעת כזאת ששטף של צעירים בעלי דעות רעות בא, נמצאים ג"כ[19] כאלה העוברים על כמה גופי תורה, מאין כח למחות, ביחוד לעת כזאת שהממשלה נטלה את כח הכפיה גם מהדת השלטת, ואין כחנו כ"א[20] להאיר אור תורה ברוח נדיבה,

באמרי יושר ואומץ לב, אשר ע"י[21] זה יתעורר לתחיה רגש הקודש ודעת ד', הנרדמה גם בקרב הנכשלים אשר בעם ד', כי סוף כל סוף גם הם תולעת יעקב [ישעיהו מא, יד] הם, ועתידים הם לחזור למוטב.

הדרכים שאנו צריכים להחזיק בם להטבת המצב רבים הם, אבל צריך לפרט בזה את היותר עקריים בעה"י[22]: א) היסוד הראשי הוא החינוך. כל זמן שיהיו עניני החינוך מסורים בידי מורים כופרים, אשר אין אלקים כל מזימותם, [תהלים י, ד] אפסה לנו תקות התיקון של הדור הנולד. אפס כדי לקחת את החינוך בידים אמונות של תמימי דרך, הולכי בתורת ד" צריך לתקן את העזובה שבסדרי החינוך הישנים מצד סדרי החיים והליכות עולם. והנה למטרה זו נסכמתי להתחבר לאגודת יראי ד' שבאשכנז, אשר החלו בזה את מעשיהם כעת ביסוד בית הספר "תחכמני" פעה"ק[23], ובפתח תקוה. וחוב קדוש הוא על כל ירא ד' להאזיר בגבורה [לחגור בגבורה] ואמץ את ידי הבונים, כדי להקים לנו שרשרת של חדרים כאלה בכל המושבות כולן. אמנם השלמת הדבר לא תכן עד אשר נחל ליסד ג"כ בתי ספר לבנות ברוח ד', המתמם את דרכי החיים, המוסר, הטהר וגבורת הנפש, הראויה להיות למנה בימינו לכל נושא דגל שם ד' ביד רמה, נגד כל המשחיתים. ולזה לא נעשתה עדיין שום התחלה למגינת לבבי מחסרון אמצעיים. הבה נקוה, כי ישפך ד' עלינו רוח עז, ונחלץ חושים [ונזדרז] להחל גם ביסוד נכבד זה. מובן הדבר, שמוסדות החינוך שלנו חייבים הם להשכיל שכל מה שהוא אך טוב ומאמץ, הנמצא בבתי הספר העומדים על יסוד ההרס והכפירה, לא יחסר בהם, וכשינשא דגל דת קודש על הבסיס של כל כשרון ונחמד, יהי'[24] לפאר ולנצח הוד בעה"י, ונכריע בזה את כל הישוב החדש כולו לכף זכות. ב) צריכים אנו לבמה ספרותית, כתובה עברית, שהיא השפה המהלכת והחביבה בישוב כולו, שתאמץ את רוח כל המתכנסים לדגל אור ד' על אדמת הקודש בכללות הישוב החדש. והתחלה קטנה צריכה להעשות ע"י "עתון הרבנות", שצריך הוא לצאת לאור תחת השגחתנו בצירוף חברים לדעה, יראי ד' באמת, בעלי כשרון, היודעים ללכת עם החיים. וע"ז[25] אנו צריכים לבסס לנו אמצעים חמריים ורוחניים, דהיינו סכום כסף שיהיה בכחו להמשיך את ההופעה לפחות למשך השנה הראשונה, שאז יש לקוות שאח"כ[26] יהיה אורגן כזה נושא את עצמו, וסופרים ועוזרים רוחניים בעלי טעם ודעת, הבקיאים יפה כ"א באותו המקצוע אשר יקח לו לנושא ענינו. ואם יהיה בהתחלה כבד הדבר להעמיד עתון תדירי, יומי או גם שבועי, נחל את מעשינו בירחון, שבכל חודש ידבר על כל המתיחש לאותו החודש לכל החיים בא"י[27], ביחוד בהישוב החדש, ולהעיר עצות נכונות על כל מה שצריך תיקון באיזה דרך ואופן לתקן, ואיך לאסור מלחמת מגן נגד המהרסים, ובכלל זה ג"כ ע"ד[28] כל דרכי היהדות, וע"ד המצות התלויות בארץ וכל התלוי בהן. ומובן הדבר, שלא יניח אורגן כזה את ידו מכל דרכי החיים כולם, אפילו אותם שאינם נוגעים בדרך ישרה לעניני דת קודש, מ"מ[29] הכל עולה לחטיבה אחת לאמץ את רוח ד' אשר על עמו ונחלתו, כשהדברים נעשים על טהרת הקודש, ברוח טהור ונאמן לד' ולתורתו. ג) צריכים אנו להשתדל, שבכל מושבה יתקבל רב מקומי, גדול בתורה וביראת שמים, אוהב את הישוב ומחבב את עבודת האדמה באה"ק[30], כשהיא נעשית באורח ישר ורצוי, ובעל כשרון של דיבור, שידבר דברי מוסר ממולאים בשכל טוב וברגש חבת הקודש, מפרק לפרק, באופן שימשוך לבבות בנועם דבריו לדרך ד'. ד) מצדי אני צריך הנני לעשות מסעות איזה פעמים בשנה על כללות הישוב, ולהתמהמה כמה ימים בכל

מושבה, לראות איך לתקן את מצב הדת והתורה שמה, ואיך להסיר כל מכשול. נסיעה כזאת באה"ק, השוממה עדנה בעוה"ר[31], ואין בה מסילות ברזל העושות את הנסיעה נוחה וזולה, עולה בעמל רב ובהוצאת כסף הגונה, שצריך לזאת האחרונה קופה מיוחדת, כדי להוציא הדבר אל הפועל באורח הכבוד הראוי לזה. ה) כדי להכין לנו אנשים בעלי כשרון, גדולי תורה וקרובים לרוח הישוב החדש, שיוכלו לפעול עליו, וכדי להחיות בכלל בטל תורה את כללות הישוב, צריכים אנו ליסד ישיבה חשובה מרכזית, מכוונת ביחוד לשם הישוב, שבתוכה יבאו בעלי הכשרון שבילדי המושבות, הראויים להיות תלמידי-חכמים חשובים, שהוא דבר שאי אפשר לרובם שימסרו אל הישיבות שבהישוב הישן, ששם יושבים ולומדים שב וישיש יחד עם צעיר ורך, והרוח השורה שם רחוק הוא מהליכות החיים, כאלה, שהישוב החדש המלא התעוררות של חיים ומעשה דורש אותם. מחניכי ישיבה זו יש לקוות, שימצאו רבנים ראויים להנהלת המושבות, באיגוד המרכזיות והכללות של הישוב, ובכלל משפיעים טובים באומץ רוחם ובדרכי חייהם על מצב היהדות של הישוב בכללו.

לשם מטרה זו הכינותי כבר ב"ה התחלה קטנה, שאקוה לשמו יתי'[32] שלמענו יעש, למען עמו ונחלתו, לקדושת תורתו ורוחו אשר על עם סגולתו, ויעזרנו להגדיל את צמיחת קרן ישועה זו. קבצתי אלי קבוצה קטנה של צעירים, שהנני רואה כפי האפשרות לנהלם ע"י שיעורים מצדי, ומהעומדים על ימיני, והכינותי ג"כ איזה מוסד חמרי, שיהיה לעזר מעט בע"ה[33] לצעדנו זה. אבל הענין גדול ונשגב, וצריכים אנו לעשותו בהרחבה גדולה ובכבוד גדול, וע"ז אנו זקוקים שיתלוו עמנו אנשי לב, היודעים לעבוד עבודת הקודש בקרבנות של עמל גוף ונפש, ושל סכומים הגונים, ביחד עם ההתענינות האמתית בדבר המטרה הקדושה ושמירתה. ו) ובכללות עלינו ליסד אגודת-קודש גדולה מיוחדת, במטרה ובשם, "לחיזוק היהדות הנאמנה לד' ותורתו בישוב החדש באי"י" ולכונן לה מרכז באחת הערים החשובות שבגולה, ואגודה זו תהיה המכונה הדוחפת בכחה את כל המעשים כולם, שאנו חפצים בחסדי השי"ת[34] לגשת לעשותם לרומם קרן ברוח ד' על אדמת הקודש. ז) כשתתכונן אגודה כזאת בעז"ה[35], אין ספק שהיא צריכה לה ג"כ כלי-מבטא מיוחד, באורגן מקודש לה, באיזה שפה היותר מוכשרת לפעול על הסביבה, שבתוכה תחל הפעולה להראות את כחה. אמנם על זה עוד עת לדבר, כשיתכוננו לכל הפחות התחלות הגונות לדברים הקודמים בזמן, אשר הצענו בזה.

בזה גליתי לכבוד אדוני, מעט מהרבה מרחשי לבבי. יתן ד' ויהי רוח כתה"ר[36] ולבו נאמנה אתנו, ונרומם שם ד' יחדו, ואור ד' וישעו יופיע עלינו לתן מציון ישועה לישראל תפארתו, במהרה בימינו בקרוב.

יסלח כתה"ר, כי לא אוכל כעת למלאות את משאלו ע"ד התיאור הפרטי של הליכות המושבות ביחוד. נקוה שנדבר עוד בזה במכתבים הבאים, כשירצה השי"ת את פעלנו.

והי'[37] זה שלו' וברכה מקודש באה"ר[38] וכבוד נעלה מאד,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. שלו' - שלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. ד"ר - דוקטור
9. אבד"ק - אב בית דין קהילת
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. וע"ד - ועל דבר
14. כ"ג - כבוד גאונו
15. ת"ל - תודה לא-ל
16. שמ"מ - שמכל מקום
17. והשלו' - והשלום
18. ומ"מ - ומכל מקום
19. ג"כ - גם כן
20. כ"א - כי אם
21. ע"י - על ידי
22. בעה"י - בעזרת השם יתברך
23. פעה"ק - פה עיר הקודש
24. יהי' - יהיה
25. וע"ז - ועל זה
26. שאח"כ - שאחר כך
27. באי"י - בארץ ישראל
28. ע"ד - על דבר
29. מ"מ - מכל מקום
30. באה"ק - בארץ הקודש
31. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
32. יתי' - יתברך
33. בע"ה - בעזרת השם
34. השי"ת - השם יתברך
35. בעז"ה - בעזרת השם
36. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
37. והי' - והיה
38. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח אדר שני תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' מאיר לרנר, אב בית דין אלטונה

תשובות לאגודת 'מוריה' שמעוניינת בהתיישבות. אין מושבה נקייה לגמרי, אבל בכל מושבה יש יראי שמים, ובפתח תקווה בית הכנסת מלא. יש לקנות קרקעות סביב המושבות. אגודה שבה יראים רבים מבקשת לקנות קרקע ברפיח, וכבר נכתב בתקנותיה שהכול יתנהל לפי התורה. מחיר הקרקע ליד המושבות 30-50 פרנק לדונם, וברפיח 5-8. גפנים אינן כדאיות, ופרדסים יקרים. הרב קוק מציע שהאגודה תתמקד בחיזוק הדת בישוב החדש בארץ, כפי שהמהרסים מפנים את כל כוחם לארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- מצב הדת במושבות.
- התיישבות דתית ברפיח - תקנות התורה.
- מחירי קרקע וגידולים.
- מיקוד אגודת 'מוריה' בארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], א' ראש חדש אד"ש[4] תרע"ן.

שלו'[5] וברכה מקודש לכבוד הרב הגאון החכם השלם בתו"ר[6] מו"ה[7] מאיר ד"ר[8] לערנער [הרב ד"ר מאיר לרנר, רבה של אלטונה שבגרמניה] שליט"א[9], אבד"ק[10] אלטאנא והמדינה [רבה של אלטונה ושל המחוז] יצ"ו[11].

מכתב קודש דכתה"ר[12] מי"ג אד"ר[13] הגיעני לנכון, ואשמח מאד על ההתעוררות הקדושה לישוב אה"ק[14] ברוח ד' אשר על עמו ונחלתו, באמונה שלמה ויראת ד' באמת ותמים. וע"ד[15] שאלותיו אשיב על הסדר בקצרה מפני הטרדא.

א. איזה קולוניות מתנהגות לגמרי ע"פ[16] הדת וכו'[17]. ידע כת"ר[18] שי'[19], שא"א[20] להחליט ענין זה בכללות. כי בכל מושבה נמצאים ב"ה הרבה יראים ושלמים, זהירים ומדקדקים במצות, וגם קובעי עתים לתורה. ולהיפוך נמצאים ג"כ[21] מהרסים ופורקי עול תומ"צ[22], אמנם גם בריקנים שבהם נמצאות מעלות רבות, אבל אין זה נוגע למגמתנו ליסד באה"ק[23] פינת יקרת, [על פי ישעיהו כח, טז] שתהי'[24] כולה קודש לד' ואמון בתורה ומצות באין פרץ ויוצאת. [בלי פרצה ובלי יוצאת דופן (תהלים קמד, יד)] ופשוט הוא, שאם נבקש מושבה שאין בה תערובות סיגים א"א[25] למצא, כשם שא"א למצא בחו"ל[26] עיר אחת שתהי' כולה מנוקה בצדק. אמנם אם נטה כלפי חסד, ונהי'[27] מרוצים במה שאנו מוצאים מספר הגון של יראי ד' וחושבי שמו, זה נמצא בכל המושבות ב"ה. וכמובן במושבות היותר גדולות ניכר ענין היהדות בתומ"צ[28] יותר, ולמשל בפ"ת[29], ב"ה, ביהכ"נ[30] והחדרים הסמוכים מלאים אנשים בזמני התפילות, שחרית, ערבית ומנחה, באופן המשמח את הלב של כל ירא ד' השש בעבודתו ית'[31]. וכיוצא בזה במושבות הקטנות ממנה לפי ערכן.

וע"ד הצורך להתרחב, זה יש בכל מושבה כמעט, שכל מה שיגדל גבול ישראל, הישוב מתגדל וחשיבותו ובטחונו עולה. וחבלי אדמה יש לקנות במסיבי כל המושבות כמעט, ביחוד סביב פ"ת[32], רחובות, עקרון, וכיו"ב[33] בגליל. גם כעת נמצאת אגודה, שיש בה הרבה יראים וחרדים, שמבקשים לקנות חבל אדמה גדול בגבול רפאח, או רפיה, על תחום מצרים, [באזור רפיח, בגבול מצרים] והיא תחת ממשלת בריטניא כעת, מנחל מצרים ולפנים. [מנחל מצרים, גבול הארץ הדרומי, ופנימה] וכשר הדבר להתחבר עמהם. וכבר היתה בביתי האסיפה הראשונה של המיסדים, והוחלט ונכתב בספר לחק עולם בעה"י[34], שכל עניני ישוב זה, לכשיוסד בע"ה[35], יתנהגו הכל ע"פ דת תוה"ק[36], בין בעניני החינוך, בין בעניני המצות התלויות בארץ, בין בכל עניני הצבור, וששמירת הדת בכל עניני פומבי נכנסת ביחוד בכלל סדרי המדינה, שהועדים הממונים על סדרי המושבות שיוסדו הם אחראים ע"ז[37], שלא יחולל ח"ו[38] שום דבר מהתורה והמצוה, גם מחוייבים כל בעלי הישוב לשאת בעול בכל עניני הדת הנזקקים להוצאה של כסף, בלא שום השתמטות כלל. והמיסדים קיימו וקבלו עליהם, שכל מי שיכנס אל אגודת ישוב זה מחוייב הוא להסכים על התנאים הנ"ל[39], ושלא יקבלו שום חבר, כ"א[40] אחרי הודעתם אותו את היסודות הנ"ל, ואחרי אשר יתן ידו למלאות אחריהם.

ב. מחיר הקרקע שונה הוא מאד, לפי המקומות ולפי החילוקים שבין עידית, בינונית וזיבורית, [קרקע משובחת, בינונית וגרועה (בבא קמא ז)] ופרטי פרטיהם. סביב המושבות חושבים בערך משלשים עד חמשים פרנק הדונם. אמנם במקומות חדשים, כמו ברפיה הנ"ל, המקח הוא בזול, לערך חמשה עד שמנה פרנק הדונם. אבל לעומת זה, תנאי ההתישבות הם יותר כבדים במקומות הרחוקים מהישוב, עד שכמעט הכל עולה לחשבון אחד. והבקיאים אומרים, שיותר כדאי הדבר לשלם סכום היותר גדול סביב המושבות מלקנות בזול במקומות הרחוקים. אלא שכשתתאגד אגודה בעלת כמה מאות חברים, תוכל לקנות ג"כ במקומות הרחוקים, וליסד ישוב מחדש, וכפי ברכת הבית ברובו, יהי'[41] הדבר יותר נקל ובטוח בע"ה.

וע"ד פרטי הנטיעות, ג"כ אין המקומות שוים. כשיבא הדבר לידי מעשה בע"ה, אפשר לברר בדיוק. אמנם נטיעת גפנים, לפי מצב היין עכשו בשוק, א"א ליסד ע"ז ישוב חדש. ופרדס של תפוחי זהב, טעון הוצאה גדולה של תקון באר ומכונות מיוחדים לזה. וכשיהיה הישוב מבורך בעושר, הוא עסק טוב, ואפשר להשיג אדמה מוכשרת לזה. אבל מה שהוא יותר נכון, לפי המצב בהוה, הוא להתאמץ בישוב פשוט, שהנטיעה תהיה טפילה להזריעה של חיטים, שעורים וירקות, וכשהאכרים לא יהיו בעלי עסק, כ"א אנשים האוכלים את פרי אדמתם, ויושבים במנוחה על אדמת הקודש, ברצון טוב ובשמחת ד' ועבודתו. אמנם לזריעה, פשוטה, הגליל הוא יותר מוכשר מיהודה, שהארץ מסוגלת יותר לנטיעות.

ג. וע"ד אכרים, פשוט הדבר שיש ויש למצא באה"ק אנשים מוכשרים לאכרות, יראים ושלמים, והם קודמים [והם קודמים בזכות ההתיישבות] לישבם על האדמה לאנשים חדשים.

ד. ההתישבות הגמורה למשפחה בינונית על כל מכשיריה, חושבים פה משבעה עשר עד עשרים אלף פרנק.

ה. מהסך של האות הקדום, [מן הסכום שבסעיף הקודם] יוכל כתה"ר[42] בעצמו להבין כמה יעלה לשכלול קולוניא שלמה לפי הערך. אע"פ[43] שישנן הוצאות רבות, שהן עולות בזול ע"י[44] השיתוף של הרבים, אבל אין לשכח שלעומת זה עולה הרבה ההוצאה הציבורית, ובפרט כל משמרת היהדות, בכל עניני הכשרות, וכל חובת המצות הציבוריות.

ויסוד קולוניא של ה' או יו"ד[45] אנשים, כמובן א"א כ"א סמוך למושבה. וקוסטינא [המושבה קסטינה, היום באר טוביה] היא באמת מוכשרת לזה. גם אנשי קוסטינה הם אנשים פשוטים שומרי דת תוה"ק, ונכון להתחבר אליהם להגדיל את הישוב עמם יחד.

והנני מוצא את עצמי מחוייב לעורר את כתה"ר, המתחיל במצוה רבה של אגודת "מוריה", [אגודה שייסד הרב לרנר, לחיזוק הדת ביישוב החדש] שיותר נכון ליחד את העבודה להחזקת אימוץ דת קודש בישוב החדש באה"ק, שזוהי פעולה מוגבלת ויסודית מאד, ואפשר לגשת אליה בהתחלה גם בכחות בלתי כבירים כ"כ[46]. וע"י[47] היסוד העקרי של שתילת עץ החיים במקומו, יוכל הדבר להתרחב בכל פזורי ישראל, כי עצם העסק של עבודת ד' זאת הוא מרומם את נפש העמלים בו, וממילא יצמח מזה תיקון גדול לחיזוק דת קודש ג"כ בכל הגולה כולו. אבל אם תהיה הפרוגרמה בהתחלתה רחבה יותר מדאי לחיזוק הדת בכל העולם, אז אם תהי'[48] הפעולה קטנה בכמותה, יגרום הדבר חלילה חלישות הדעת ורפיון להעסקנים. ובאמת עלינו ללמוד ממעשי המהרסים, [ממעשי מי שהורסים את הדת] שהם פונים בכל כחותיהם לאה"ק[49], ולמה לא נעשה ג"כ אנו קהל עדת שלמי אמוני עם קדוש, להפנות את כל כחותנו לשכלול ובנין אה"ק ע"פ דרך ד', וממילא ירום ונשא וגבה קרן יראת ד' בכל גבול ישראל.

נקוה בעה"י במכתבים הבאים לדבר בפרטיות יותר.

הנני חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[50] ורגשי כבוד נעלים.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ש - אדר שני
5. שלו' - שלום
6. בתוי"ר - בתורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. ד"ר - דוקטור
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. אבד"ק - אב בית דין קהילת
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. דכתה"ר - דכבוד תורתו הרמה
13. אד"ר - אדר ראשון
14. אה"ק - ארץ הקודש
15. וע"ד - ועל דבר
16. ע"פ - על פי

17. וכו' – וכולי (וכן הלאה)
18. כת"ר – כבוד תורתו
19. שי' – שיחיה
20. שא"א – שאי אפשר
21. ג"כ – גם כן
22. תומ"צ – תורה ומצוות
23. באה"ק – בארץ הקודש
24. שתהי' – שתהיה
25. א"א – אי אפשר
26. בחו"ל – בחוץ לארץ
27. ונהי' – ונהיה
28. בתומ"צ – בתורה ומצוות
29. בפ"ת – בפתח תקוה
30. ביהכ"נ – בית הכנסת
31. יתי' – יתברך
32. פ"ת – פתח תקוה
33. וכיו"ב – וכיוצא בזה
34. בעה"י – בעזרת השם יתברך
35. בע"ה – בעזרת השם
36. תוה"ק – תורתנו הקדושה
37. ע"ז – על זה
38. ח"ו – חס ושלום
39. הנ"ל – הנזכר לעיל
40. כ"א – כי אם
41. יהי' – יהיה
42. כתה"ר – כבוד תורתו הרמה
43. אע"פ – אף על פי
44. ע"י – על ידי
45. יו"ד – יורה דעה
46. כ"כ – כל כך
47. וע"י – ועל ידי
48. תהי' – תהיה
49. לאה"ק – לארץ הקודש
50. באה"ר – באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' שבט תרע"ב - יפו **נמען:** הגאון ר' מאיר לרנר, אב בית דין אלטונה

בסכום של 5,000 מרק אי אפשר לייסד בית חרושת לשימורים, כי צריך עשרות אלפים. אבל אפשר להשתמש בו כדי לשכן פועלים יראי שמים ובני תורה במושבות, עם סיוע מהמושבות ומחברות הישוב. כך ישתפר מצב היהדות.

עיקרי הדברים

- בית חרושת לשימורים - לא מעשי.
- שיכון פועלים בני תורה במושבות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' שבט תרע"ב[4].

לכבוד הרב הגאון המפורסם, צדיק ונשגב, אוצר תו"י[5] מו"ה[6] מאיר ד"ר[7] לערנער [הרב ד"ר מאיר לרנר, רבה של אלטונה] שליט"א[8] אבד"ק[9] אלטונא והמדינה יצ"ו[10].

אחדשה"ט[11] באה"ר[12],

יסלח לי אדוני הרב, כי אחרתי הרבה יותר מדאי את תשובתי על מכתבו הנכבד, כי לא היתה לי האפשרות להעמיד את הענין על בירורו מכמה מניעות. כעת נתברר לי הדבר, שבסכום חמשת אלפים מרק, שמציע כ"ג[13] שי'[14] במכתב, אין כלל מה לדבר ע"ד[15] יסוד בית תעשיה לקאנסערווים [מפעל לשימורים] לפי תכונת אה"ק[16] ומהלך מסחרה, נדרש להשקיע בעסק כזה, גם בהתחלתו, לפי דברי הבקיאים בדבר, כמה עשיריות אלפים. וכשיעלה סכום כזה בידי האגודה הנכבדה, אז יש מקום לרעיון הנכבד הזה, שעוד חזון למועד בעזה"י[17] לדבר על כל פרטיו.

אמנם יש לפנינו ככר של עבודה, שגם בסכומים קטנים כאלה אפשר לעשות צעד להתחלה, והוא לכונן מצב לפועלים כשרים במושבות, ביחוד בני תורה לזה יוכל להשיג סיוע ג"כ[18] מהמושבות עצמם בעניינים של טובת הנאה, שהם שוים הרבה למתישב מחדש, ואולי גם מהחברות הישוביות הגדולות. והטובה שתוכל לצמח מזה למצב היהדות, כשיתרבו במושבות פועלים יראי ד' ות"ח[19], גדולה היא מאד. ואחלה בזה מכת"ר[20], שיואיל לשים לב לדברי אלה, אולי יהי'[21] ד' עמנו ונוכל להוציא את הדבר הגדול הזה אל הפועל.

והנני חותם בברכה באה"ר, ידידו דוש"ת[22] מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. תו"י - תורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. ד"ר - דוקטור
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. אבד"ק - אב בית דין קהילת
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. באה"ר - באהבה רבה
13. כ"ג - כבוד גאונו
14. שי' - שיחיה
15. ע"ד - על דבר
16. אה"ק - ארץ הקודש
17. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
18. ג"כ - גם כן
19. ות"ח - ותלמידי חכמים
20. מכת"ר - מכבוד תורתו
21. יהי' - יהיה
22. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו